

Szathmári István

Kisvárosi történetek

A HALÁL

Elmentem a háborúba, uram, mert meg akartam halni, igen, úgy ahogy mondom, elegendem volt az életből, torkig voltam vele, hánytam tőle, öklendeztem, jött ki belőlem, bugyborékolat fölfele, egy ismerősöm férje így halt meg, igen, annyit ivott, vedelt színész létére, nem is tudom, hogyan tanulhatta meg a szöveget, meg miként is léphetett fel, hogy mozgott, gesztikulált a színpadon, köztudott volt, hogy a felvonások közti szünetben is üritették az üvegeket, hogy utána, az előadás végső akkordja után, halálra igyák magukat a színház büféjében, amit Művészklubnak neveztek, mindenféle alakok tértek be ide, látogatták, általában amolyan elszálltak kissé, akik kérkedtek azzal, hogy nem csak a földön járnak, a színházi emberek közül nem egy itt tanulta meg, memorizálta a szöveget, ilyen volt a bábos is, a közeli gyermekszínházból, kreol, majdnem fekete, fiatalabb férfi, varjút játszott egy darabban, és már-már úgy is nézett ki, hosszú, sötét kabátban járt, két széle, oldala akár szárny is lehetett volna, elképzeltem, hogy felemeli őket és száll, elszáll innen örökre, amire én is annyira vágytam, elmenni innen, a kisvárosból végleg, és elfelejteni, hogy volt, van, érintett, bántott, tönkretett, igen, hogy belém mart érzéketlenül, és a bőröm alatt is gyakorolta, művelte galád tettét, tehát akartam, hogy felrepüljön a fekete bábos, utat, teret, jövőt mutatván nekem, hogyan is kell ezt tennem, megcsinálnom, de nem mozdult, csak a poharak rezegtek a polcon, akárha ötpercenként húzna el mellettünk egy vonat, ami még elképzelhető is lett volna, hisz egy köpésre állt a vasútállomás, ahol gyerekkoromban fiákeresek várták a megérkezett, megfáradt utasokat, télen lovas szánokra cserélték fel őket, mert az idő tájt még ismerték a telet errefelé, igazi hóval, igen, a Művészklubban egy sápadt arcú, idős férfi szolgált ki a szomszédhoz vendégeket, a hely szellemiségéhez illően, színpadias, túljátszott módon, mindig elegáns ruhában, mellényben, nyakkendője, mandzsettagombja csak úgy villogott, mintha csak valami darab fontos szereplője lenne, ki tudja, lehet, hogy az is volt valamikor, egy kikopott ripacs, arca teljesen rezzentelen, néha arra gondoltam, púderozza is, körmei kifogástalanul fénylettek, elképzelhető, hogy szintelen lakkal ápolta őket, és ez a talpig úriember, a finom, idős férfi, aki, már szinte betegesen, annyira adott magára, egy pillanatban, amikor azt hitte, senki se látja, akkorát köpött a lába mellett díszkréten elhelyezett ezüstszerű, apró vödörbe, akkorát turházott, hogy én még ilyet nem láttam, uram, és akkor elveszett bennem valami örökre, és ritkábban látogattam a helyet, és ilyenkor is a sarokban húzódtam meg, hogy ne kelljen látnom a már-már balettező pozórt. Ahogy pipiskedik, lenézően mosolyog, szinte sértődötten pakolja el, szedi össze a poharakat, közben tudom, tudom, ott a vödör a lába mellett.

Ide járt a már említett színész, az ismerősöm férje, itt itta el az életét, innen indult haza egy hideg éjszakán, vagy inkább botorkált, uram, a külvárosban laktak, egy kis, vézna, vérszegény, szinte átlátszó kisfiuk is volt, a család sohasem nézte meg a darabot a város egyetlenegy színházában, amiben játszott, mert félt, ott esik

össze, omlik szét a színpadon, a nagyközönség előtt, de ez nem történt meg soha, az asszony nem firtatta, miért is ilyen az életük, mi van és mi volt, a jövőre pedig már gondolni sem mert, rideg, barátságtalan szobájukban gyakorolta, hogy ne jusson eszébe semmi, ellátta a dolgát, nevelt, dolgozott, a munkahelyén néha hallott egyet s más, ilyenkor megállt, megtorpant kicsit, elbizonytalanodott, elmélázott úgy, hogy észre se vette, de utána gyorsan, vad hirtelenséggel otthagyt mindent, szemét, fülét takaréokra csavarta, és otthon valami olcsó szórakozásba kezdett. Nem szerette, ha valami, valaki megzavarja a már-már akolmeleg, pállott életét. A teste főlvállalta ezt, bezárkózott, hű társa lett egészen fiatalon. Mert még az volt, de az arca mást sugallt. Ha megmutatta egyáltalán. Nem is szeretett tükörbe nézni, mert azért, mindenek ellenére, a lelke, a tudata mélyén még izgett-mozgott valami, de nyomta, le-lenyomta, tuszkolta, igen. Egy ilyen este érkezett meg a férfi, a lépteit már előre hallotta, még akkor is, ha ez nem is volt lehetséges, mert odébb botladozott, az évek alatt ösztönösen szokott a rosszhoz, annyira, hogy már észre se vette. Tudta, a férj nem változott, ugyanúgy keresi a kulcsot, nyitja az ajtót, és ha egyik sem sikerült, dörömbölni kezd, káromkodni vidékies kiejtéssel, ilyenkor kijött belőle a parasztgyerekek, mert annak született egy bivalybasznádi helyen, a szülei majdnem írástudatlanok voltak, állatokat, jószágot tartottak, meg még pár hold földet is birtokoltak, az iskolában bukdácsolt, de valahogy mégis többet akart, egyszer valami vándortrup lépett fel a faluban, afféle lelkes, műkedvelő fiatalok, látta őket, nézte őket, szép, érdekes lányok is táncoltak ott, énekeltek a bandában, és megfogta őt ez a másság, a számára eleddig szokatlan, ismeretlen világ, az önfeledt kacagás, a komédiázás, és már ő is ott mozgott, ökörködött a színpadon, persze gondolatban, elfelejtve a gané meg a sáros föld otthonos szagát, érdeklődött, írt, olvasott, és egyszer csak ott állt a Színészképző küszöbén a távoli, számára nagyon messzi nagyvárosban, és csiszolták, dörzsolgették, pedig nem volt gyémánt, a nagy többséghez hasonlóan, fokozatosan nyílt meg előtte az új, persze nem annyira könnyen, mégis már tudta, tapasztalta, mást is lehet, másképpen is lehet, habár továbbra is vidékiekkel barátkozott, ott volt biztos, stabil magának, megmaradt örök falusinak, igen, és lassan a deszkákra állt, és még sikerei is lettek, apró győzelmei, persze nem ő volt a legjobb, de azért számoltak vele, számítottak rá, és néha, mintha valami mély álomból ébredt volna fel, minden átmenet nélkül túljátszotta magát, mind az életben, mind a színpadon, manírossá, modorossá vált, kényeskedett, pózokat vett fel, a hanghordozása is más lett ilyenkor, szinte feminizálódott, már pletykák is keringtek róla, hogy utána ismét földszagú legyen. A feleség el-elmerengett ezen, a testét már rég nem lepte meg a férfi, el is hanyagolta azt rendesen, hízni, majd fogyni kezdett, a haja összevissza, a szőrzetét csak időnként gondozta, volt, hogy kis bajsza nőtt, alig látható, de mégis, még majd nemet cserélünk, riadt meg esetenként, és ilyenkor szinte pánikszerűen rohant a fürdőszobába, teleengedte a kádat forró vízzel, és mindenféle rekvizitumokkal körülvéve beleült, -feküdt, és néha az ujjai elkalandoztak a habzó víz alatt, és ott kötöttek ki, ahol neki jó volt valamikor, igen, és szuszogott hozzá egy kicsit, halkan, fegyelmезetten nyögdécselt, és arra gondolt szakadár módon, majd meglepi az urát, de utána egyből bevillant neki, ez teljesen lehetetlen, mert részeg, állandóan az, semmire sem való, és a férje tudta ezt, ösztönösen kerülte a nőket, a férfitehetlenség hatalmas úr, uram, olyan, mint egy kegyelmet nem ismerő véres diktátor,

megpróbálják ugyan nem észre venni, de ő nagyon is teszi a dolgát, szemmel tart. A karmában. Igen. És hányan, de hányan is adták meg magukat neki végül, hogy utána saját maguknak is mindennap hazudjanak, alibiket keressenek, kibúvót, bunkert, ahol szépen, kényelmesen elrendezték azt, ami ezután maradt. A nagy semmit, uram.

A színész barátja is ivott. Alacsony, ragyás képű alak volt, hasonló adottságokkal. Együtt ültek vagy álltak néha más kocsmákban is, volt, hogy cigányzenét hallgattak kikopott helyeken, nevetni senki sem látta őket, alig beszéltek, befelé éltek, uram, egészen lementek ennek az aljáig, ahol már talán csak az olaj dominált, és amin nagyon könnyen meg lehetett csúszni, elcsúszni, az elején még fel-feltápáskodik az ember, szinte rutinból, de idővel ez megterhelővé válik, annyira, hogy felkelés már nincsen, marad a sötét, fekete, bűdös, émelyítő anyag. Így volt ez akkor is, amikor a férfi nagy nehezen a lakásba jutott, a fáradt tekintetű nő látta, hogy a férje már az utcán lehányta magát, de a tapasztalata azt diktálta, folytatás következik, ő nyitotta ki a fürdő ajtaját, és még annyit észlelt, az ura a kád fölé hajol, becsukta az ajtót, félt, hogy a gyerek felébred, de a hangok, a hörgések, a fájdalom és a tehetetlenség szomorú sikolyai mégis kijöttek, kiszüremlettek, hosszú, hosszú ideig, hogy utána síri csönd kövesse mindezt, és az asszony mintha megérezte volna valamit, az ajtóhoz lépett, hallgatózott, majd lassan, óvatosan kinyitotta, ami csikorgott kicsit, és látta, ott fekszik a férfi, félig a köveken, félig a kád peremén fölakadt szemekkel, a hányás és a vér közepén, lucskosan, és egyből tudta, hogy ez nem szerep, uram, hanem a valóság, az élet ténye, ami épp most múlt el, illant el, ki tudja, hova, és nézte dermedten, kiguvadt szemekkel, és érezte, lent, egészen mélyen, elindult vagy inkább legördült valami, és belepirult a szégyenébe, de megállítani már nem bírta, uram, látta magát könnyű nyári ruhában egy gyönyörű tó partján, feje fölött simogatóan sütött a nap, a fű zöld, az ég, akár a tenger, és amikor belenézett a vízbe, meglepetten vette észre, hogy a szemében csillagok táncolnak.

Így öklendeztem, okádtam én is, uram, de én mégsem ilyen halált akartam, nem, valamivel felemelőbbet, látványosabbat, és akkor jött az utolsó csapás, meghalt a fiam, hirtelen, egyik napról a másikra, és ezt a fájdalmat már tényleg nem lehetett feltartóztatni, más nem maradt, csak a vég, és hát mivel itt volt kéznél a háború a szomszédban, ez tűnt a legjobb megoldásnak, igen. Zsoldosnak álltam, mint erről fiatalkoromban olvastam régi regényekben, nem a pénzért, csak elegánsan beledőlni a kardba. Ezt akartam én, de azért volt bennem valami izgalom. Nem tudom, mások mit érezhetnek a halál előtt, én drukkolni kezdtem, sikerül-e. Hogy minden rendben legyen. Rendes legyen a halál. Mégis már-már büszkén vonultam be a seregbe, mint akire valami nagy hőstett vár, igen. Az elit szárnyhoz kerültem, kényeztettek bennünket, a sorkatonák megvetve, ám ugyanakkor irigykedve néztek ránk, de engem semmi sem érdekelt, csak a halál. A leghajmeresztőbb feladatokat vállaltam el, épeszű ember ilyenekbe még gondolatban sem ment volna bele, de hát, mint a mesékben, elkerültek a lövedékek, a gránátok, a golyók, és még csak meg sem perzselődtem, pedig vártam már, akartam, szomjúhoztam nagyon, megesett, hogy egy-két karcolást azért kaptam, de az igazi végzetes váratott magára. A többiek először idegenkedve szemléltek, de később egészen jól kijöttem velük, megcsapott valami melegség, akolmeleg, ami, bevallom őszintén, egészen jólesett, még majd otthonra lelek a halál kapujában, riadtam fel, én nem ezért jöttem, ki akarom nyitni, be akarom rúgni becsületesen minél